

УДК 378. 147. 88

кандидат педагогічних наук, Лимарева Ю. М.

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

**ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ СВІДОМОСТІ У ВИВЧЕННІ
ФІЗИКИ**

Сучасна мета реалізації принципу свідомості навчання полягає у досягненні міцності, цілісності та наступності освіти. На основі аналізу специфіки організації навчально-виховного процесу у статті розглянуто функції та особливості реалізації принципу свідомості навчання при вивченні фізики. Встановлено методичну, практичну та виховну функції та розкрито їх зміст на основі вимог наступності, цілісності та міцності навчання. Подані результати дослідження мають прийматися до уваги та враховуватися під час організації вивчення фізики у навчальних закладах різних рівнів акредитації, при доборі методів та прийомів навчання, у здійсненні самонавчання викладачів та студентів, а також заради підвищення рівня продуктивності співпраці основних суб'єктів навчально-виховного процесу.

Ключові слова: навчальний процес, мета, функції, єдність, міцність, наступність, цілісність.

Лымарева Ю. Н. Особенности реализации принципа сознательности в изучении физики / ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет», Украина, Славянск.

Современная цель реализации принципа сознательности обучения состоит в достижении прочности, целостности и преемственности образования. На основе анализа специфики организации учебно-воспитательного процесса в статье рассмотрены функции и особенности реализации принципа сознательности обучения при изучении физики. Определены методическая, практическая и воспитательная функции и раскрыт их смысл на основе требований преемственности, целостности и прочности обучения. Представленные результаты исследования имеют смысл приниматься во внимание и учитываться при организации изучения физики в учебных

заведеннях різних рівней аккредитації, при отборі методів и прийомів обучення, в осуществленні самообразования преподавателей и студентов, а также, с целью повышения продуктивности сотрудничества основных субъектов учебно-воспитательного процесса.

Ключевые слова: учебный процесс, цель, функции, единство, сознательность, прочность, преемственность, целостность.

Lymareva Y. N. Particularities the Realization of the principle to consciousness's in study physicists / Donbas's state pedagogical university, Ukraine, Slavyansk.

The Modern purpose to realization of the principle to consciousness's of the education consists in achievement of toughness, wholeness and receivership of the formation. On base of the analysis of specifics to organizations education in article are considered functions and particularities to realization of the principle to consciousness's of the education at study physicists. They are determined methodical, practical and education functions and reveal; open their sense on base of the requirements to receivership, wholeness and toughness of the education. The presented results of the study make sense be taken in attention and be taken into account at organizations of the study physicists in educational institutions of the miscellaneous level to accreditations, at selection of the methods and receiving the education, in realization of самообразования teachers and student, as well as, for the reason increasing of productivity cooperation main subject education.

Keywords: scholastic process, purpose, functions, unity, consciousness, toughness, receivership, wholeness.

Вступ. Беручи за основу національну освітню доктрину слід враховувати зміни щодо вимог освіти. Формування свідомого ставлення студентів до навчання на сучасному етапі розвитку освіти та суспільства виступає головним чинником формування високо кваліфікованого фахівця здатного до швидкого реагування на динаміку навколишнього світу, економічного та суспільного розвитку. Підґрунтям для організації свідомого навчання ще з давніх часів виступав **принцип свідомості й активності у навчанні**. Будучи провідним,

визначав головне спрямування пізнавальної діяльності й керування нею. Його актуальність у сучасній освіті впливає з мети і завдань національної освіти, а також з особливостей процесу навчання, які передбачають осмислений і творчий підхід до опанування знань.

Актуальність теми полягає у свідомому розумінні важливості єдності знань природничих дисциплін для проведення професійної діяльності націленої на забезпечення прогресу суспільства.

Окремі важливі аспекти проблеми свідомого навчання відображено у працях О. Теплої [1] та С. Харицької [2]. Заслужують також на увагу наукові дослідження С. Золотухіної, В. Масича та інших науковців. Однак вважаємо за доцільне висвітлити зазначену проблему саме в аспекті вивчення дисциплін природничого профілю, бо саме вони постають головною рушійною силою наукового розвитку суспільства.

Формулювання мети статті і завдань. Мета статті – показати важливість реалізації свідомого навчання та його особливості для студентів фізико-математичного факультету у формуванні молодого спеціаліста здатного до самостійного професійного зростання та комфортного функціонування в суспільстві, що розвивається із шаленою швидкістю.

Виклад основного матеріалу. На основі аналізу результатів педагогічного досвіду педагога-класики збагатили цінними теоретичними положеннями систему принципів навчання та їх трактування. Багата педагогічна спадщина педагогів минулого об'єднала в систему розрізнені положення про врахування змісту і дозування навчального матеріалу, його посиленості, послідовності вивчення, розвитку свідомості, діяльності й активності, міцності засвоєння знань, особливостей виховуючого навчання та ін. у повноцінному формуванні майбутнього спеціаліста.

Зважаючи на те, що сучасний фахівець має бути здатним до застосування знань у різних контекстах впродовж професійної діяльності,

знання, сформовані на засадах свідомого ставлення до навчання, забезпечують здатність до формування навичок управління власною діяльністю, підвищення рівня власної компетентності, а також їх модернізації та модифікації відповідно до розвитку суспільства [1].

Здатність особистості до застосування знань з найбільшою ефективністю, швидко реагувати на вимоги часу, своєчасно та обгрунтовано приймати рішення й брати на себе відповідальність за них виступає в сучасному світі найвагомішою кваліфікаційною характеристикою. ... Сучасний роботодавець оцінює, перш за все, не рівень інформованості спеціаліста, а його здатність до розв'язання проблем на основі вмінь ефективного накопичення, обробки, зберігання й застосування знань та відповідальності за власні дії. Окрім того, високо цініться впевненість особистості у можливостях ефективної взаємодії із навколишнім світом. У формуванні свідомого спеціаліста роль фізики, як науки природничої та експериментальної, детально викладено у [3].

Зважаючи на те, що сучасна діяльність особистості в суспільстві полягає у креативному підході до неї, а не у репродуктивному відтворенні раніше накопичених знань. Ступінь їх професійної спрямованості визначається готовністю особистості до життя та самостійного розвитку впродовж життя, а рівень свідомості – високим рівнем активності особистості. Виходячи з цього, деякі фахівці наголошують на доцільності використання в сучасному навчальному процесі свідомо-практичного методу, вважаючи його універсальним, ефективним й таким, що забезпечує підвищення рівня самостійності особистості [1].

Враховуючи вище зазначене, можемо стверджувати що сучасний висококваліфікований фахівець з фізики формується на засадах майбутнього, в основу якого покладені результати реалізації принципів цілісності, міцності та наступності.

Принцип **цілісності** передбачає досягнення єдності й завершеності умов,

що забезпечують ефективність навчання; встановлення непротивітчих зв'язків всіх компонентів навчального процесу та умов, що забезпечують ефективність їх використання, підкорення освітнього процесу кінцевій меті розвитку кожної окремої особистості, порівняння реальних можливостей педагогічної практики використання теорії й передового практичного досвіду [4, 5].

Принцип **міцності** засвоєння знань, умінь і навичок характеризується свідомим та ґрунтовним засвоєнням найістотніших фактів, понять, ідей, законів, правил, глибоке розуміння й усвідомлення принципових ознак і сторін предметів та явищ, зв'язків і відношень між ними і всередині них. Спирається на мислительні, емоційні, вольові процеси пізнавальної діяльності [4, 5].

Принцип **наступності** полягає у забезпеченні зв'язків між різними сторонами змісту навчання, його формами і методами; необхідності опори на попередні знання та їх подальшого поглиблення і розширення; організацію роботи коли новий ступінь навчання продовжує попередній і є основою для майбутнього; розширенні старих знань під впливом нових [6, с. 1, 3, 5]. Він реалізується завдяки встановленню свідомих зв'язків у змісті і формах навчального процесу; в опорі на попередні знання й уміння, забезпечення їх подальшого розвитку і осмислення на новому, вищому рівні; посилення вимог до знань і умінь на кожному етапі навчання та використання знань; організації поступально-висхідного розгортання навчального процесу за змістом і методами роботи згідно загального рівня самостійності студентів [6, с. 15].

Заради досягнення міцності, цілісності та наступності навчання, як похідних реалізації принципу свідомості, стає в нагоді концентроване навчання. Міцність при цьому відображається у повторенні матеріалу, наступність – у вивченні на новому рівні, а цілісність – у неперервності навчальної спіралі.

Важливе місце у вирішенні поставленої проблеми посідає комплексний підхід до навчання особистості, де наступність полягає у

зв'язку минулого й сучасного на основі аналізу причинно-наслідкових зв'язків історії та сьогодення, цілісність – у врахуванні та використанні знань із різних навчальних дисциплін, а міцність – у можливості трансформації наявних знань у майбутнє.

Концепція безперервного навчання дозволяє розширити звичне уявлення про мету, завдання освіти і навчання та говорить про перехід від суспільства, яке навчають, до суспільства, яке навчається, що є однією з цілей сучасного навчання. Соціально-економічний розвиток суспільства залежить від здатності його членів до самовдосконалення та інтелектуального зростання. Це напряму пов'язано з уміннями поновлювати знання, вчитися протягом усього життя [2].

Зазначене вище засноване на переконанні, що реальне, свідоме розуміння особистістю навчального матеріалу відбувається лише з набуттям нею власного практичного досвіду та міжособистісного спілкування.

Вивчення природничих дисциплін вимагає значно більшої комплексності в організації підходів до навчання. Обумовлено це тим, що наявність причинно-наслідкових зв'язків утворює тісний зв'язок не лише знань з певної дисципліни, але й вимагає їх взаємодоповнюваності знаннями з інших дисциплін природничого профілю.

При вивченні фізики свідоме навчання відображається в усвідомленні:

- суті історичного наукового підґрунтя,
- причинно-наслідкових зв'язків,
- важливості фізичних знань у розвитку науки, житті та практичній діяльності особистості,
- логіки й послідовності організації фізичних досліджень,
- тісного та невід'ємного зв'язку фізичних знань з досягненнями інших природничих наук,
- наукових та методичних підходів до вивчення фізики та організації фізичних досліджень,
- можливостей практичного застосування знань,

- раціонального підходу до вибору математичного апарату,
- аргументації щодо доцільності застосування фізичних знань до здійснення професійної діяльності.

Отже, МІЦНІСТЬ, ЦІЛІСНІСТЬ та НАСТУПНІСТЬ знань є метою реалізації ідеї СВІДОМОГО НАВЧАННЯ у вивченні природничих дисциплін та формуванні особистості, здатної до самостійного, активного, творчого життя в суспільстві, що змінюється.

На основі вище зазначеного можна виділити такі **функції** свідомого навчання:

1. **МЕТОДИЧНА** – показати можливі варіанти отримання знань, забезпечити знаннями методів навчання та самонавчання з метою їх комплексного використання в процесі становлення та самовдосконалення особистості.

2. **НАУКОВО-ПРАКТИЧНА** – формування стійких навичок впевненого самостійного застосування знань, цілеспрямоване, обґрунтоване використання знань у науковій та практичній діяльності.

3. **ВИХОВНА** – виховання особистості здатної до самовдосконалення та професійного зростання згідно вимог часу, а також формування внутрішньої мотивації особистості щодо передачі знань, вмінь, навичок та досвіду наступним поколінням.

Висновки. На сучасному етапі розвитку суспільства освіта полягає не в накопиченні визначеної кількості свідомих знань і, навіть, не в свідомому їх застосуванні, а в усвідомленні методів та прийомів свідомої самостійної освіти з метою використання знань, вмінь та навичок впродовж всього життя, їх модернізації та впровадження в сучасний науково-технічний прогрес. **Зміст** свідомої освіти полягає у забезпеченні умов цілісності, міцності та наступності навчання, де:

- цілісність виступає як об'єднання знань з різних дисциплін і формування власної позиції та світогляду (відповідає виховній функції),

– міцність – як здатність своєчасно відтворити в пам'яті та залежно від ситуації правильно застосувати знання (відповідає науково-практичній функції),

– наступність – як можливість послідовного розкриття істин, здатність бачити відоме на новому рівні (відповідає методичній та науково-практичній функції).

Зазначимо, що подальшої, більш щільної деталізації вимагає кожна із зазначених функцій. Лише за таких умов можна говорити про прогресивний розвиток суспільства та свідоме життя особистості в ньому.

Література:

1. *Тепла О. М. Використання свідомо-практичного методу у навчанні української мови як іноземної / О. М. Тепла / – Наукові записки. Серія "Психолого-педагогічні науки" (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя) / за заг. ред. проф. Є. І. Коваленко. – № 1.– Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2013. – С. 137 – 139.*
2. *Харицька С. В. Пошуково-інформаційна компетентність як складова професійної компетентності майбутніх учителів / С. В. Харицька / – Наукові записки. Серія "Психолого-педагогічні науки" (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя) / за заг. ред. проф. Є. І. Коваленко. – № 1.– Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2013. – С. 75 – 78.*
3. *Лимарєва Ю. М. Роль фізико-математичних дисциплін у формуванні свідомого спеціаліста / Ю. М. Лимарєва // Materials of the IX International research and practice conference "Actual problems of science and education", 20 – 21 January 2013 // Scientific journal "Aspect". – Donetsk : "Tsyfrovaya tipografia" Ltd, 2013. – P. 38 – 40.*
4. *Безрукова В. С. Педагогика. Проективная педагогика : учеб. пособие для инженерно-пед. ин-тов и индустриально-пед. техникумов / В. С. Безрукова. – Екатеринбург : Деловая книга, 1996. – 344 с.*

5. Фіцула М. М. Педагогіка : навч. посіб. для студ. вищих пед. закладів освіти / М. М. Фіцула. – К. : Академія, 2001. – 528 с.

6. Кухта М. А. Принцип наступності у навчанні / М. А. Кухта – Львів : Вища школа. – 1973. – 26 с.

References:

1. Tepla O. M. Vy`kory`stannya svidomo-prakty`chnogo metodu u navchanni ukrayins`koyi movy` yak inozemnoyi / O. M. Tepla / – Naukovi zapy`sky`. Seriya "Psy`xologo-pedagogichni nauky`" (Nizhy`ns`ky`j derzhavny`j universy`tet imeni My`koly` Gogolya) / za zag. red. prof. Ye. I. Kovalenko. – № 1.– Nizhy`n : NDU im. M. Gogolya, 2013. – P. 137 – 139.

2. Xary`cz`ka S. V. Poshukovo-informacijna kompetentnist` yak skladova profesijnoyi kompetentnosti majbutnix uchy`teliv / S. V. Xary`cz`ka / – Naukovi zapy`sky`. Seriya "Psy`xologo-pedagogichni nauky`" (Nizhy`ns`ky`j derzhavny`j universy`tet imeni My`koly` Gogolya) / za zag. red. prof. Ye. I. Kovalenko. – № 1.– Nizhy`n : NDU im. M. Gogolya, 2013. – P. 75 – 78.

3. Lymareva Yu. M. Rol` fizy`ko-matematy`chny`x dy`scy`plin u formuvanni svidomogo specialista / Yu. M. Ly`maryeva // Materials of the IX International research and practice conference "Actual problems of science and education", 20 – 21 January 2013 // Scientific journal "Aspect". – Donetsk : "Tsyfrovaya tipografia" Ltd, 2013. – P. 38 – 40.

4. Bezrukova V. S. Pedagogy`ka. Proekty`vnaya pedagogy`ka : ucheb. posoby`e dlya y`nzhenerno-ped.y`n-tov y` y`ndustry`al`no-ped. texny`kumov / V. S. Bezrukova. – Ekateri`nburg : Delovaya kny`ga, 1996. – 344 p.

5. Ficzula M. M. Pedagogika : navch. posib. dlya stud. vy`shhy`x ped. zakladiv osvity` / M. M. Ficzula. – K. : Akademiya, 2001. – 528 p.

6. Kuxta M. A. Pry`ncy`p nastupnosti u navchanni / M. A. Kuxta – L`viv : Vy`shha shkola. – 1973. – 26 p.